

Ba'zi Xorijiy Mamlakatlarda Sud Hujjatlarini Ijro Etishga Oid Qonun Hujjatlari Ijrosini Ta'minlash Va Nazorat Qilish Masalalari

Kamol Karomatovich Mardonov

Toshkent davlat yuridik universiteti, mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ba'zi xorijiy mamlakatlarda sud hujjatlarini ijro etishga oid qonun hujjatlari ijrosini ta'minlash va nazorat qilish masalalari yoritilgan. Muallifning qayd etishicha, sud va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish bo'yicha qonunchilikni amalga oshirish va nazorat qilishda prokuror nazorati hamda ijro ishi yuritish amaliyotini yaxshilash, shu bilan birga milliy amaliyotni yangi bosqichga ko'tarishda xorijiy tajriba o'rganish katta ahamiyatga ega. Bu, avvalo, xorijiy davlatlar bilan huquqiy hamkorlikni rivojlantirish jarayonida, xorijiy mamlakatlarning huquqiy tizimlarini o'rganish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: sud va boshqa organlar hujjatlari, qonunchilik ijrosini ta'minlash, prokuror nazorati, ijro ishi yuritish, prokuratura organlari, davlat ijrochilari, qonuniylikni ta'minlash.

Kirish.

Sud va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risidagi qonunchilik ijrosini ta'minlash va nazorat qilishda prokuror nazorati va ijro ishi yuritish amaliyotini takomillashtirish, bu bo'yicha milliy amaliyotni yangi bosqichga ko'tarishda xorijiy tajribani o'rganish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu, birinchi navbatda, xorijiy davlatlar bilan huquqiy hamkorlikni izchil kengaytirish doirasida xorijiy mamlakatlar huquqiy tizimlarining xususiyatlarini o'rganish zarurati bilan bog'liq.

Bu borada tadqiqot olib borgan G.Burhonovning qayd etishicha MDH doirasidagi mamlakatlarda sud hujjatlarini ijro etishga mas'ul bo'lgan organlar turli vakolatli organlar qoshida tashkil etilganligini qayd etadi¹.

Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi mamlakatlarida sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishda qonunlarga rioya etilishi ustidan prokuror nazoratining olib borilishi bir-biriga juda o'xshash.

Shu sababli biz, sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishda qonunlarga rioya etilishi ustidan prokuror nazoratining qay darajada olib borilishini Rossiya Federatsiyasi misolida keltirib o'tamiz.

Rossiya Federatsiyasining 2007-yil 2-oktabrdagi "Ijro ishi yuritish to'g'risidagi"gi 226-sonli Federal Qonuniga asosan, sud ijrochilarining o'z vakolatlarini amalga oshirishlari jarayonida qonunlarga rioya etishlari ustidan Rossiya Federatsiyasi Bosh prokurori va unga bo'ysunuvchi prokurorlar nazorat olib boradilar.

¹ Бурхонова Г.Ш. "Мажбурий ижро тизими бошқарув фаолиятини ҳуқуқий таъминлаш масалалари: қиёсий-ҳуқуқий таҳлил" мавзусидаги юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (Doctor of Philosophy) илмий даражасини олиш учун тайёрланган диссертация. Т., Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратура Академияси, 2022. –Б.79.

Materiallar.

Bu qoidalar 1999-yil 10-fevralda qabul qilingan “Rossiya Federatsiyasining Prokuratura to‘g‘risida”gi Qonunida o‘z aksini topdi. Ta’kidlab o‘tish joizki, yuqorida nomi keltirilgan qonunlarga hozirgi paytga qadar bir necha marotaba o‘zgaritirish va qo‘shimchalar kiritilgan bo‘lsada, lekin ularning birortasida ham alohida “sud ijrochilarining qonunlarga rioya etishlari ustidan prokuror nazorati” sohasini aniqlashtiruvchi bob mavjud emas. Rossiya Federatsiyasi Konstitutsiyasining 129-moddasida federatsiya prokurorlarining vakolatlari “Prokuratura to‘g‘risida”gi Federal Qonun bilan tartibga solinishi belgilangan. Bir qator rossiyalik olimlarning aytishlaricha, “Prokuratura to‘g‘risida”gi Federal qonunga ijro ishi yuritish ustidan prokuror nazoratiga bag‘ishlangan mustaqil bobni kiritilishi orqali qonunchilikda mavjud bo‘lgan bo‘shliqlar barataraf etiladi.

Rossiya Federatsiyasining “Sud ijrochilari to‘g‘risida”gi Qonunining 5-moddasiga ko‘ra sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini majburiy ijro etish tizimini Sud ijrochilari federal xizmati va uning hududiy organlari tashkil etadi. Rossiya Federatsiyasi Prezidentining 2004-yil 13-oktabrdagi Farmoniga ko‘ra “Sud ijrochilarining Federal xizmati to‘g‘risida”gi Nizom tasdiqlangan. Sud ijrochilari Federal xizmatining tashkiliy faoliyat asoslari mazkur nizom bilan tartibga solinadi.

Rossiyada bajaradigan vazifalariga qarab, sud ijrochilari ikki guruhga bo‘linadi:

- sudlar faoliyatini amalga oshirishda belgilangan tartibni ta’minlovchi ijrochilar. Ularning huquq va majburiyatilari “Sud ijrochilari to‘g‘risida”gi Federal Qonunda belgilab qo‘yilgan.
- “Sud ijrochilari to‘g‘risida”gi Qonundan tashqari “Ijro ishi yuritish to‘g‘risida”gi Qonunga ko‘ra faoliyat yurituvchi sud ijrochilari.

Mazkur bo‘linish tegishli ravishda sud ijrochilari ustidan prokuror nazoratini amalga oshirish doirasini belgilab beradi. Sud ijrochilarining qonunlarga rioya etishlari ustidan prokuror nazorati o‘rnatilishidan asosiy maqsad – ularning faoliyatida qonuniylikni ta’minlash, shuningdek jismoniy va yuridik shaxslarning manfaatlarini himoya qilishdan iborat. Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish jarayonida har bir sud ijrochisining faoliyati tegishli hududiy prokuror nazorati ostida bo‘ladi. Rossiya federatsiyasining viloyat, tuman prokurorlari umumiy nazoratni amalga oshiruvchi organlar hisoblanadi.

Shunday ekan ular, sud ijrochilari tomonidan sodir etilgan qonun buzilishlarini aniqlash va ularni baratrof etish bo‘yicha tegishli tartibda chora-tadbirlarni ishlab chiqadilar. Hududiy prokuratura xodimlari sud ijrochilarining tashkiliy bo‘linmalarida sodir etilgan qonunbuzilish holatlari yuzasidan tekshiruv o‘tkazib boradilar yoki bu xususida sud ijrochilarining hududiy boshqarmalariga topshiriq berishlari mumkin.

“Ijro ishi yuritish to‘g‘risida”gi Federal Qonunning 3-moddasiga asosan, sud ijrochilari bo‘linmalari majburiy ijro etish organlari sifatida belgilangan. Mazkur holat muhim ahamiyatga ega bo‘lib, vakolatli prokurorlar tomonidan yuqori e’tiborni talab etadi.

Tadqiqot va usullar.

Prokuratura organlariga sud ijrochilarining harakatlari yoki harakatsizligi ustidan shikoyat kelib tushsa, prokuratura xodimlari tegishli mansabdor shaxsni chaqirtirib holat yuzasidan tushuntirish berishni talab qilishga haqli. Agar sud ijrochisi uzrli sababalarsiz prokurorning chaqiruvi bo‘yicha prokuratura organiga yetib kelmasa, Rossiya Federatsiyasi Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksining 17-moddasi 7-qismiga binoan, unga nisbatan ma’muriy javobgarlik yuzaga keladi. Vakolatli prokuratura xodimlari ijro ishi yuritish yuzasidan kelib tushgan shikoyatlarning mazmuniga qarab, sud ijrochilaridan ijro ishi yuritish materiallarini tekshirish uchun talab qilib olishga haqli. Sud ijrochilari tomonidan talab qilingan materiallarni o‘z vaqtida taqdim etmaslik yoki prokurorning tekshiruv o‘tkazishiga qarshilik ko‘rsatish ham o‘z navbatida ularga nisbatan ma’muriy javobgarlik ishi qo‘zg‘atilishiga sabab bo‘ladi.

Ijro ishi yuritish sohasida ish hajmining ko'pligi va ijro materiallari turli bosqichlarda ijro etilishi tufayli sud ijrochilari tomonidan tez-tez qonun buzish holatlari kuzatiladi. Ijro ishi yuritish ishtirokchilari o'z manfaatlarini himoya qilish maqsadida, sud ijrochisining chiqargan noqonuniy hujjatlariga, harakatlariga yoxud harakatsizliklariga nisbatan sud ijrochilarining hududiy boshqarmalariga, prokuratura organlariga va sudga 10 kunlik muddat davomida shikoyat qilishlari mumkin. Bundan tashqari prokuratura organlari ham sud ijrochilari tomonidan chiqarilgan har qanday qonunga zid ravishda chiqarilgan hujjatga nisbatan protest keltirish vakolatga ega.

Shu o'rinda aytib o'tish joizki, ijro ishi yuritish ishtirokchilarining bildirgan shikoyatlariga nisbatan prokuror tomonidan keltirilgan protest qonun buzilishini bartaraf etishda samaraliroq natija beradi. Prokuror tomonidan keltirilgan protestning samarasi yuqorilini asosiy sharti uni o'z vaqtida qo'llanilishida ko'rinadi.

Prokuratura organlari qonunda belgilangan asoslarga ko'ra sud ijrochilarining hududiy boshqarmalari hamda bo'limlarida tekshiruvlar o'tkazishlaridan oldin, sud ijrochilarining harakatlari ustidan kelib tushgan shikoyatlar bilan tanishib, ularni tahlil qilishlari lozim. Bu bilan prokuror o'zi o'tkazmoqchi bo'lgan tekshiruvining hajmini, mazmunini aniq belgilab olishi mumkin. Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishda qonunlarga rioya etilishini tekshirish davomida prokuratura xodimlari quyidagilar bilan tanishib chiqishlari zarur.

- ✓ murojaatlarni ro'yxatga olish jurnali;
- ✓ ijro ishi yuritishni ro'yxatga olish jurnali;
- ✓ ijro ish yuritish jurnali;
- ✓ voyaga yetmagan farzandalar uchun zarur bo'lgan summalarni undirish jurnali;
- ✓ jarimalarni ro'yxatga olish jurnali;
- ✓ sud ijrochilarining tashkiliy bo'limlaridagi depozit summalarini ro'yxatga olish jurnali;
- ✓ sud ijrochilariga federal hukumat tomonidan berilgan rag'batlantirishlarni qay etish jurnali.

Natijalar.

O'zbekistondan farqli ravishda Rossiyada sud ijrochilari maxsus kiyim kiyib, o'qotar quoldan foydalanishadi. Lekin shunday bo'lsada, sud ijrochilari qonun doirasidan chetga chiqib, ijro shi yuritishda qatnashuvchi shaxslarga jismoniy kuch ishlatishlari va qurol bilan tahdid qilishlariga yo'l qo'yilmaydi. Agar sud ijrochisi ijro ishi yuritish davomida maxsus quoldan o'z galar manfaatlariga zid ravishda foydalansa, holat yuzasidan albatta vakolali prokuroning tekshiruv o'tkazishi zarur bo'ladi².

Rossiya Federatsiyasida esa ayrim ijro harakatlari sud sanktsiyasi asosida amalga oshirilib, manfaatdor shaxslar tomonidan berilgan arizalarga asosan davlat sudlari tomonidan nazorat qilinadi³. Qirg'iziston Respublikasi hududida qonuniy kuchga kirgan sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini to'liq, o'z vaqtida majburiy ijrosini ta'minlash yuzasidan faoliyatni Oliy sud huzuridagi Sud ijrochilar xizmati olib boradi. Sud ijrochilar xizmati – sud ijrochilari va sud pristavlarini xizmati faoliyatini muvofiqlashtiradi va nazoratini amalga oshiradi⁴.

Qozog'iston Respublikasida ijro ishi yuritish Qozog'iston Respublikasining Konstitutsiyasi, Fuqarolik protsessual kodeksi, "Ijro ishi yuritish va sud ijrochilarining maqomi to'g'risida"gi Qonun va boshqa qonun hujjatlari asosida tartibga solinadi. Qozog'iston Respublikasida ham

² uristinfo.net/prokurorskiy-nadzor/207-prokurorskiy-nadzor-pod-red-jue-vinokurova/5130-prokurorskiy-nadzor-zaispolneniem-zakonov-sudebnymi-pristavami/html

³ Исаенкова О.В. Государственные и частные начала в системе принудительного исполнения: поиск оптимального сочетания. Сборник материалов 9-Международной научно-практической конференции 10-13 октября 2018, – Сочи, Краснодарский край. – С. 312.

⁴ Закон Кыргызской Республики "О судебных приставах" от 5 августа 2016 года № 164. Электронный ресурс: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111443>

O‘zbekiston Respublikasidagi ijro ishi yuritish sohasida sud ijrochilari va boshqa shaxslar tomonidan qonunlarga rioya etilishi ustidan samarali prokuror nazorati o‘rnatilgan.

Ijro ishi yuritish sohasiga oid Qozog‘iston Respublikasi Bosh prokurorining “Ijro ishi yuritishning qonuniyligi bo‘yicha prokuror nazoratini tashkil etish to‘g‘risida”gi 2011-yil 18-yanvarda qabul qilingan 188-sonli buyrug‘i mavjud. Ushbu buyruqqa asosan, vakolatli prokurorlarning asosiy vazifasi jismoniy va yuridik shaxslarning konstitutsiya va qonunlarda belgilangan huquqlarini amalga oshirishda, davlat va jamiyat manfaatlarini himoya qilishda qonunlarga rioya etilishini ta‘minlash hamda sohada kelib chiqishi mumkin bo‘lgan qonun buzilishlarini oldini olishdan iborat.

Qozog‘iston Respublikasi Bosh prokuraturasining Departamenti, viloyat prokurorlari, Astana va Almaty shahar prokurorlari, tuman va tumanlarga tenglashtirilgan prokuraturalar hamda harbiy va boshqa ixtisoslashtirilgan prokuraturalari ijro ishi yuritish sohasida doimiy va samarali nazoratni olib boradilar. Prokuratura organlari tegishli tartibda tekshiruvlar o‘tqazish yo‘li bilan ijro etilishi lozim bo‘lgan sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishga vakolatli bo‘lgan organlar va ularning hududiy bo‘limlari bilan bir qatorda xususiy sud ijrochilari tomonidan qonuniy tartibda ijro etilishi yuzasidan tizimli tahlil qilib borishadi.

Qozog‘iston Respublikasida ijro ishi yuritishni qonuniyligini ta‘minlashda prokuratura organlarining asosiy yo‘nalishlari quyidagilar hisoblanadi:

- sog‘ligi yoki yoshiga ko‘ra himoyaga muhtoj bo‘lgan, o‘z huquqlarini mustaqil ravishda amalga oshira olmaydigan shaxslarning huquq va manfaatlarini amalga oshirish qoidalariga rioya etilishi ustidan nazorat qilish;
- sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishga vakolatli bo‘lgan organlarning mansabdor shaxslari tomonidan amalga oshiriladigan ijro harakatlarini aniq va bir xilda qo‘llanilishi ustidan nazorat olib borish;
- ijro ishi yuritishga vakolatli bo‘lgan mansabdor shaxslarning harakatlari yoki harakatsizliklari ustidan kelib tushgan shikoyatlarni nazorat qilish;

Prokuror nazorati faoliyatini amalga oshirish davomida qonun buzilish holatlari aniqlansa, ushbu qonun buzilish holatini keltirib chiqargan sud ijrochilariga nisbatan qonunda belgilangan tartibda javobgarlik ta‘sir choralari qo‘llaniladi.

Masalan, ma‘lum bir sud ijrochisi tomonidan ijro ishi yuritish jarayonida noqonuniy tartibda qaror qabul qilinganligi aniqlansa, prokuror ushbu qarorni bekor qilish haqida davlat yoki xususiy sud ijrochisining rahbariga protest keltiradi. Agarda ijro ishi yuritish noqonuniy asoslarga ko‘ra to‘xtatilgan bo‘lsa, prokuratura organlari uni darhol ijroga tiklash va ijro etish bo‘yicha cho‘raralar ko‘radi. SHu bilan birgalikda ijro ishi yuritish sohasida aniqlangan qonun buzilish holatlariga qarab, boshqa prokuror nazorati hujjatlari ham qo‘llanilishi mumkin.

Qozog‘iston Respublikasining viloyat prokurorlari, Astana va Almaty shahar prokurorlari prokuror nazoratining holatini, odil sudlovni amalga oshirilishining qonuniyligini, ijro hujjatlarini ijro etishda sud ijrochilari tomonidan qonunlarga rioya etilishi ahvolini tahlil qilib, keyingi hisobot davrining 7-kuniga qadar Bosh prokuraturaga axborot topshiradilar. Yil natijalari bo‘yicha qonuniylik holati yuzasidan esa umumlashtirishlar tayyorlanadi va ushbu umumlashtirish ma‘lumotlari keyingi yilning 7-yanvar kunigacha Qozog‘iston Respublikasi Bosh prokuraturasiga taqdim etiladi⁵.

Muhokamalar.

Ukrainada ham Qozog‘iston Respublikasi va Rossiya Federatsiyasi singari sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishda qonunlarga rioya etilishini ustidan prokuror nazoratining o‘rnatilgani bu boradagi qonunchilikni rivojanganidan dalolat beradi. 2001-yil 12-avgustda qabul qilingan Ukrainaning “Prokuratura to‘g‘risida”gi Qonunining 5-moddasiga asosan, qonunlarga rioya etilishi ustidan prokuror nazoratining quyidagi yo‘nalishlari belgilangan:

⁵ <https://tengrinews/kz/zakon/generalnaya-prokuratura-respubliki-kazahstan/sud/id-V1000006737/>

- suda davlat ayblovini qo‘llab-quvvatlash.
- fuqaro yoki davlat manfaatlarini himoya qilish maqsadida qonunda belgilangan tartibda vakillik qilish;
- tezkor qidiruv, dastlabki tergov organlari orgnalari faoliyati ustidan nazorat qilish;
- sud hujjatlari va fuqarolarning ozodlikdan cheklash bilan bog‘liq bo‘lgan jazolarni ijro etishda qonunlarga rioya etilishi ustidan nazorat qilish.

Ukraina qonunchiligiga binoan sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etishda qonunlarga rioya etilishi ustidan prokuror nazoratini amalga oshirish davrida prokuratura organlari tomonidan aniqlangan har bir qonundan tashqar holat tegishli tartibda javobgarlikni keltirib chiqaradi. Prokuratura organlarining asosiy maqsadi va vazifasi bo‘lib, sud hujjatlarini ijro etishga vakolatli bo‘lgan shaxslar faoliyatini tekshirish, qonun buzilish holatlarini, ularni keltirib chiqargan shart-sharoitlarni o‘rganish va baratrafi etishga doir zaruriy chora-tadbirlarni ko‘rish hisoblanadi⁶.

Belarus Respublikasida sud qarorlarini qonunga muvofiqligi va ularni ijro etishda qonunlarga rioya etilishi ustidan nazorat olib borish prokuror nazoratining alohida bir yo‘nalishi bo‘lib, ushbu yo‘nalish barcha sud qarorlarining qonuniyligi va asosligini tekshirishga yo‘naltirilgan. Prokuratura organlarining nazorat predmeti iqtisodiy, fuqarolik va jinoyat sudlari tomonidan chiqarilgan sud qarorlari va xo‘jalik sudining apellatsiya instantsiyasi qarorlarini qonunga muvofiqligini tekshirish hisoblanadi.

Prokuror nazoratining asosiy vazifalari quyidagilar:

- fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini, davlat va jamiyat manfaatlarini himoyasini ta‘minlash;
- iqtisodiy sohada qonunchilikni ta‘minlash va huquqbuzarliklarni oldini olish;
- sud qarorlari va ajrimlarini ijro etishda qonunlarga rioya etilishini ta‘minlash.

Alohida ta‘kidlab o‘tish joizki, O‘zbekistondan farqli ravishda Belarus Respublikasining “Prokuratura to‘g‘risida”gi Qonunida sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etilishi ustidan nazorat prokuror nazoratining asosiy yo‘nalishlari qatoridan o‘rin olgan⁷.

Yuqorida sanab o‘tilgan davlatlar hududidagi ijro etuvchi organlardan farqli o‘laroq, Tojikistonda sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish Hukumat huzuridagi Ijro xizmati tomonidan amalga oshiriladi. Ijro ishi yurituvchi Hukumat huzurida tashkil etilishiga Tojikiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-apreldagi Farmoni asos solgan bo‘lib, mazkur yo‘nalishda muhim institutsional o‘zgarishlar amalga oshirilgan. Bu esa, nazarimizda Tojikiston Respublikasi Hukumat raisi Prezident hisoblanganligi bois, Ijro xizmatini nufuzi va javobgarlik darajasi yanada oshishiga sabab bo‘lgan. Tojikiston Respublikasi Hukumat huzuridagi Ijro xizmati ijro ishi yurituvchi sohasida davlat tomonidan tartibga soluvchi davlat hokimiyatining ijro etuvchi organi hisoblanadi. Ijro xizmati Hukumat rahbari tomonidan tayinlanadigan va ozod etiladigan boshliq tomonidan boshqariladi⁸.

Skandinaviya mamlakatlari, jumladan Finlyandiyada yoki Shvetsiya Qirolligida ham sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish instituti davlat tizimida ekanligini ko‘rishimiz mumkin⁹.

G.Burxonova prokuratura organlarining asosiy funksiyalaridan kelib chiqib, uni ikki turdagi ko‘rinishga ajratish maqsadga muvofiq, degan fikrni ilgari suradi. Birinchisi jinoiy ta‘qibni amalga oshirish funksiyasini amalga oshiruvchi prokurorlar (AQSh, Fransiya, Germaniya, Italiya

⁶ <http://pravo-ukraine.org/ua/gos-organy-sluzhba/zakon-o-prokurature/12841-prokurorskiy-nadzor-za-soblyudeniem-zakonov-v-ukraine-ststya-1>

⁷ bargu.by/1183-nadzor-za-sootvestviem-zakonu-sudebnyh-postanovleniy-a-takzhe-soblyudeniem-zakonodatelstva-pri-ih-ispolnenii/html

⁸ Саидвализова Б. Начальник Службы исполнения. Службы исполнения: мы на профессиональном уровне обеспечим выполнение возложенных задач. Электронный ресурс: www.narodnaya.tj

⁹ Электронный ресурс: fssp.gov.ru/inter_razdel11

davlatlari), ikkinchisi bu qonunlar ijrosi ustidan nazoratni amalga oshirovchi prokurorlardir (Rossiya Federatsiyasi, Xitoy Halq Respublikasi)¹⁰.

Birinchi toifadagi prokurorlar sudlarda “ayblovchi” sifatida prokuror ishtirokini ta’minlaydi. Ular davlat ayblovini qo‘llab-quvvatlagan holda jinoyat ishlari bo‘yicha sudlarda ishtirok etadilar.

Prokuratura organlarining ikkinchi turi bu davlat organlari, tashkilotlar, muassasalar tomonidan qonunlar ijrosi ustidan nazoratni amalga oshirishdan iboratdir.

Xulosalar.

Jinoiy ta’qibni amalga oshirish asosiy funksiyasi bo‘lgan davlatlarda prokurorlar faoliyati o‘ziga xos xususiyatlarga ega.

Jumladan, Germaniya Federativ Respublikasida “Sud-huquq tizimi to‘g‘risida”gi Qonunning 147-moddasiga muvofiq, prokuratura ma‘muriy jihatdan Adliya vazirligiga bo‘ysunadi va shuning uchun ijro etuvchi hokimiyatning ko‘rsatmalariga bo‘ysunadi. Prokurorlar sudlarga birlashtirilgan va mamlakat Oliy sudi huzurida faoliyat yurituvchi Bosh prokurorga bo‘ysunadi. Ba‘zan Bosh prokuror va Adliya vazirining lavozimlari bir-biriga mos tushadi. Barcha darajadagi umumiy sudlar huzurida prokuratura organlari mavjud.

Prokuratura o‘z xizmat vazifalarini bajarishda sudlardan mustaqildir (“Sud-huquq tizimi to‘g‘risida”gi Qonunning 150-moddasi), sudyalarning faoliyatini nazorat qilish esa unga o‘tkazilishi mumkin emas (Qonunning 151-moddasi).

“Prokuratura uchta asosiy vazifani bajaradi: birinchidan, jinoiy huquqbuzarliklarni tergov qiladi, ular yuzasidan jinoiy ish qo‘zg‘atadi va sudda prokuror vazifasini bajaradi, ikkinchidan, sud muhokamasida “xolis taraf” sifatida ishtirok etadi, uchinchidan, sud hukmi ijrosini amalga oshirishni ta’minlaydi. Germaniyada prokuratura umumiy hukumatning bir qismi emas, balki jinoiy sudlovning maxsus organi hisoblanadi. U ierarxik tuzilmaviy bo‘linmaga ega hamda suddan mustaqil ravishda ishlaydi: u tashkiliy jihatdan ajratilgan alohida shtatga ega, ammo unga “tayinlangan” har bir sudda prokuratura mavjud (§ 141, 146, 150, 151 “Sud-huquq tizimi to‘g‘risida”gi Qonun)¹¹.

Prokuraturaga inson va fuqaroning huquq va erkinliklariga rioya etilishi ustidan nazorat vakolati berilmagan, ushbu vakolat ma‘muriy va konstitutsiyaviy sudlar tomonidan amalga oshiriladi.

Ijro ishi yuritish masalalari Germaniyaning Fuqarolik protsessual kodeksining “Ijro ishi yuritish” deb nomlangan bobida o‘z aksini mustahkamlangan. Germaniya Federativ Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksining ijro ishi yuritish masalalarini tartibga soluvchi normalariga muvofiq, sud qarorlarini ijro etish kreditor nomidan sud ijrochisi tomonidan amalga oshiriladi (§ 753), kreditor sud ijrochisiga sudning muhri bilan tasdiqlangan sud qarorining nusxasi bilan birga yozma yoki og‘zaki murojaat qilishi mumkin (§ 755)¹².

AQShda attorneylik xizmati bilan bir qatorda sheriflar ham faoliyat yuritadilar. Ular o‘zlarining hududiy uchastkasida huquqiy tartibotni o‘rnatibgina qolmay, o‘zini o‘zi boshqarish mahalliy organlarning farmoyishi va sud qarorlarini bajarilishini ta’minlaydi. Bu bir tomondan bizning uchastka nozirlaridan farqli ravishda: sud qarorlarini bajarilishini (o‘z hududida) ta’minlaydi; ijroiya organining quyi vakili hisoblanadi; shu hududni tinchligi, jinoyatchilikdagi holat, xavfsizlikni boshqaradi va boshqa masalalar bo‘yicha yuqori turuvchi organlarga xabar beradi¹³.

¹⁰ Додонов В.Н., Крутских В.Е. Прокуратура в России и за рубежом: сравнительное исследование. М. : НОРМА, 2001. С – 181.

¹¹ Нимеллер М. Уголовное судопроизводство и роль прокуратуры в Германии // Советская юстиция. 1994. № 10. С. 29.

¹² Гражданский процессуальный кодекс от 01.10.1879 г. Электронный ресурс: <https://istina.msu.ru/publications/book/3647151/> (дата обращения: 09.10.2022 г.).

¹³ А.Т.Алламуратов, Ж.А.Рахманов.Хорижий мамлакатларда прокуратура. Ўқув-қўлланма. Масъул муҳаррир: ю.ф.н. О.М.Мадалиев. –Т.: ТДЮИ нашриёти, 2007. –34-35 бет.

Xulosa o'rnida aytish lozimki, ayrim xorijiy davlatlarda sud va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to'g'risidagi qonunchilik ijrosini ta'minlash va nazorat qilishining o'ziga xos jihatlarini tadqiq qilishning qiziq jihatlarini e'tiborga molik.

O'zbekiston Respublikasi qonunchilik hujjatlariga ko'ra davlat ijrochisining qarorlari ustidan shikoyat berish va protest keltirishning tartib-qoidalariga ko'ra ixtiyoriy tanlov asosida uchta organdan biriga, ya'ni tegishli ijro hujjatini qabul qilgan sudga, yuqori turuvchi organ yoki mansabdor shaxsga va prokurorga shikoyat bilan murojaat qilish mumkin. Milliy qonunchilikda mazkur organlarga shikoyat qilish ketma-ketligini qat'iy tarzda belgilanmagan.

Ammo Germaniya Federativ Respublikasida tanlov asosida ularda to'g'ridan to'g'ri sudga murojaat qilish mumkin emas. Shikoyat birinchi bo'lib albatta bo'ysunuv tartibida yuqori turuvchi organ tomonidan ko'rib chiqilishi uchun topshirilgan bo'lishi lozim. Agar yuqori turuvchi organ tomonidan shikoyat qanoatlantirilsa yoki qanoatlantirish rad etilsagina keyin sudga murojaat qilish mumkin. Buning eng birinchi jihat shundaki, nizoli holatlar sud jarayoniga qadar ta'minlanadi. Shuningdek bu taomil shikoyat egasining ortiqcha ovoragarchilikdan saqlaydi, ijro ishini yurituvchi organlarning esa o'z faoliyatiga o'zlari qat'iy baho berishlariga olib keladi.

References

1. Бурхонова Г.Ш. “Мажбурий ижро тизими бошқарув фаолиятини ҳуқуқий таъминлаш масалалари:киёсий-ҳуқуқий таҳлил” мавзусидаги юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (Doctor of Philosophy) илмий даражасини олиш учун тайёрланган диссертация. Т., Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратура Академияси, 2022. –Б.79.
2. uristinfo.net/prokurorskiy-nadzor/207-prokurorskiy-nadzor-pod-red-jue-vinokurova/5130-prokurorskiy-nadzor-za-ispolneniem-zakonov-sudebnymi-pristavami/html
3. Исаенкова О.В. Государственные и частные начала в системе принудительного исполнения: поиск оптимального сочетания. Сборник материалов 9-Международной научно-практической конференции 10-13 октября 2018, – Сочи, Краснодарский край. – С. 312.
4. Закон Кыргызской Республики “О судебных приставах” от 5 августа 2016 года № 164. Электронный ресурс: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111443>
5. <https://tengrinews/kz/zakon/generalnaya-prokuratura-respubliki-kazahstan/sud/id-V1000006737/>
6. <http://pravo-ukraine/org/ua/gos-organy-sluzhba/zakon-o-prokurature/12841-prokurorskiy-nadzor-za-soblyudeniem-zakonov-v-ukraine-ststya-1>
7. bargu.by/1183-nadzor-za-sootvestviem-zakonu-sudebnyh-postanovleniy-a-takzhe-soblyudeniem-zakonodatelstva-pri-ih-ispolnenii/html
8. Саидвализода Б. Начальник Службы исполнения. Службы исполнения: мы на профессиональном уровне обеспечим выполнение возложенных задач. Электронный ресурс: www.narodnaya.tj
9. fssp.gov.ru/inter_razdel11
10. Додонов В.Н., Крутских В.Е. Прокуратура в России и за рубежом: сравнительное исследование. М. : НОРМА, 2001. С – 181.
11. Немеллер М. Уголовное судопроизводство и роль прокуратуры в Германии // Советская юстиция. 1994. № 10. С. 29.
12. Гражданский процессуальный кодекс от 01.10.1879 г. Электронный ресурс: <https://istina.msu.ru/publications/book/3647151/> (дата обращения: 09.10.2022 г.)
13. А.Т.Алламуратов, Ж.А.Раҳманов. Хорижий мамлакатларда прокуратура. Ўқув-қўлланма. Масъул муҳаррир: ю.ф.н. О.М.Мадалиев. –Т.: ТДЮИ нашриёти, 2007. –34-35 бет.